

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 8. V torek 22. februarja 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Komaj se je den storil, je Tonček že po koncu. Lepo se je pokrižal in kleče svojo juterno molitvico opravil. Tudi ni pozabil, kar so g. učitelj bili naročili: nikolj ne vmazan, alj neočesan alj pa stergan v šolo priti. Ura odbije, in Tonček je že pri durih.

Oče. He! Tonček to je lepo! že prvi den boš nekaj doma pozabil? alj boš abcdno tablico in abcdnik doma pustil?

Tonček. Atej! nisim pozabil; so le g. učitelj prepovedi, tih dveh reči seboj jemati; ni jih treba, so rekli, bi lahko se spozabili, š njimi igrali in napost delali. Pa nekaj družega so nam zaukazali kupiti. Lejte atej! kaj imam? lejte usnato ploščico (tablico) in klinček; to so mi mama včeraj kupili in prinesli. — Alj atej! moram koj iti, da bi kaj ne zamudil; s Bogom!

Tonček jo taj maha proti šoli in ravno o pravem času pride.

Po sv. maši in šolskej molitvi učitelj vkažejo tiste učence, ki že eno leto v šolo hodijo — to je drugi oddelk pervenčnice — imena tistih reči, ki so se jih novaki včeraj učili, in ki jih je učitelj na desko napisal bil, prepisovati alj na ploščico alj pa v pismarico (tekico.) Učenci drugega razreda so pa morali napisati, kake so in zakaj so tiste reči, katerih imena na deski stoje. Potem ko je vse delalo in po šoli lepo tiho bilo, učitelj vkaže novake z klopi priti in se vsred šolske izbe okolj njega vstopiti, začne narprej ponavljati, kar je bil včeraj učil, namreč reči imenovati in potem takole dalje ravna:

Učitelj. Tonček! pokaži mi, s ktero roke vidiš me melje (krido) prijeti?

Tonč. S toleto (pokaže pravo alj desno roko).

Učit. S katero roko pa primeš za žlico, ki hočeš jesti?

Tonč. Tudi s toleto.

Učit. Hanca! s katero roko primejo mama šivanko, kedar šivajo?

Hanca. S toleto (pomoli desnico).

Učit. Tako je *prav*, da s to roko za melje, za žlico in šivanko primemo; to je taj *prava roka*; bote pa slišali, da ima še drugo ime, namreč: *desna roka*, *desnica*. Vzdignite sedaj vsi pravo roko! Tako! — Una roka ni prava, temuč *leva roka*, *levica*; pokažite sedaj vsi *levo roko*. Stegnite sedaj vsi *desnico* na viš! *ravno! dol!* sedaj vsi *levico: ravno! dol!* na viš! Posebno učitel na to gleda, da gre vse to urno in enako. Potem stopa učitel dalej:

a) pravo nogo popred! levo nogo popred!

b) s desnico na levo uho! na pravo!

c) na pravo oko! na levo!

d) na čelo! na persi! Ravno tako s levico.

To je za otročiče kaj veselo in kratkočasno, zraven pa tudi zdravo in imenitno; otroci bolj ravno rastejo in gibčni postanejo.

Ako učitel vidi, da je tega že dosti, pokliče spet enega večjega učenca, da se s novaki peča; on sam pa gre gledat, kaj so uni večji učenci delali.

Ponavljavec (tako bomo večjega učenca imenovali, ki se s novaki namesto učitelja peča), to ponovi in potem spet kako podobico pokaže. Postavim, on pokaže podobico konja. Začne popraševati: alj si že vidil živega konja? koliko ima nog? koliko očes? koliko ušes? kako farbo (bojo)? Zakaj je konj? kaj jê? kje je po noči itd. Ako pa kej neznanega kaže, naj pripoveduje in popisuje on sam; postavim: Lejte! to je lev alj oroslan. To je velika, močna zver. Okolj vrata ima dolge lase, katerim pravimo griva. Poglejte tu dolgi rep! Vidite velike zobe, na nogah lejte! dolge, ostre kremplje. Ja! lev je tako močen, da je v stanu vola vmoriti; potem ga pa snê; tudi ljudi včasi sterga in požre. To je taj huda, grozna zver. Bogu bodi hvala, da levov pri nas ni! Dalječ od nas, dalječ so levi doma.

Vse, kar je Tonček v šoli vidil in slišal, je doma na vso sapo ateju pravil. Vse je ateju dopadlo in se jim dobro zdelo, da se njih Tonček tako lepih reči v šoli uči.

Zavod gluhonemov v Gorici.

K. Med blagotvornimi zavodi, katerih ima Gorica več, se že nekeje let sem posebno odlikuje *zavod in šola gluhonemor*. Ako se nam milo stori, ko vidimo ali slišimo, da pri vsem tem, da se ljudske šole množé, vender veliko veliko mladine brez šole ostaja in v nevednosti raste; kako mora pa čutljivo serce blagega človekoljuba se vžaliti, ko vidi, da je med temi tudi več takih, ki celo sposobni niso, da bi v navadnih šolah z drugimi otroci se podučevati zamogli, ker so ali gluhi, ali mutasti, ali pa gluhomutci. Djal bi človek, da takih nesrečnih ni veliko; ali poglejte! naša primorska dežela, to je: Goriško, Teržaško in Istriansko, je le majhen kos Ilirskega kraljestva, in vender je samo letas teh nesrečnikov v tem Goriškem zavodu 45, razun družih *petnajst*, ki so zavod že zapustili, in so v mestu pri svojih mojstrih ali še kot učenci ali pa že kot delavci, in ki obiskujejo *nedelsko šolo* za gluhonême. In vsi ti nesrečni otroci so samo iz Primorskega, ker je zavod samo zanje vstanovljen. Mnogo jih je iz Tersta in iz Istrianskega, nekeje jih je iz Goriškega. Pač si je tadaj rajnki gosp. *Valentin Stanič*, za blagor mladine nenavadno vneti korar in viši šolski oglela na Goriškem, s tem naj lepši spominek postavil, da si je bil prizadel, naj velja kar hoče, tudi v Gorici zavod in šolo vstanoviti, kjer bi se taki pomilovanja vredni otroci ne le samo hranili, ampak tudi v vsem tem podučevali, kar bi jim na duši in na telesu koristilo. Naj pred je bil začetek naravno li majhen, in veliko težav in zaprek je bilo treba stanovitno premagati; nevstrašeni gospod je le terdno pri svojem blagem namenu stal, in mnogo rad požertvoval, in prejden je to dolino solz zapustil, je še veselje vžil viditi, kako je po njem začetni zavod na terdno podlago postavljen se lepo razcvetati jel. Dva gospoda sta bila namreč na Dunaju zavoljo tega, da sta v tamošnjem slovečem zavodu za gluhonême vse sama s svojimi očmi vidila in slišala, kako je treba s takimi nesrečniki ravnati;

naredjeno je bilo, da se ima za poduk Goriških bogoslovcov posebna stolica napraviti, kjer bi se jim nauki razlagali in pravila, kako je treba take gluhoněme učiti, in da učitelj gluhonemov sam jim ima te nauke razlagati teoretično in praktično, zato da bi temu zavodu nikoli za to sposobnih učiteljev ne primanjalo; *) zadobila se je bila tudi od visokega deželjskega poglavarstva v Terstu znamenita šuma, ki jo zavod sadaj vsako leto poteguje za svoje potrebe; več dobrotnikov se je bilo od več strani oglasilo, ki so radi vsak po svoji moči temu novemu zavodu pomagali, tako da se je bila že posebna prostorna hiša za zavod kupila, ki se pa ni zamogla koj popolnoma izplačati. Lani še je bilo na tej hiši 12000 gld. dolga. Da bi se ta dolg izplačal, je sadajni vodja tega zavoda, blagi g. *Janez Budau*, že lani nekej doma pridelane svile na loterijo postavil, in s tem od vsih pohvaljenim predvzetjem je za ta v resnici blagi namen tolikanj pridobil, da se je rečeni dolg zamogel na 10000 gld. zmanjšati. Srečni izid te lanske loterije je tega blagega gospoda spodbodel, da misli letas novo še veči loterijo v ravno ta namen napraviti, k čemur bo gotovo dobil od viših uradnij potrebno dovoljenje. On meni namreč napraviti 10,000 števil, vsako po 1 gld., in dobivalo se bo (dobičkov bo 100) *svila*, ki jo doma v zavodu pridelavajo. Ker pa za toliko dobičkov bi ne utegnulo biti v zavodu dovolj svile, se je g. vodja z tiskanim razglasom 3. februarja t. l. obrnul na vse blagoserčne dobrotnike in dobrotnice cele primorske dežele s prošnjo, ali bi ne imeli kakih daril za ta zavod, ki bi se zamogle porabiti za omenjene dobičke; do konca majnika mesca pričakuje in sprejema take darove. Nadjamo se, da prošnja ta ne bo glas vpijočega v puščavi, in da bo ta filantropiški zavod gluhonemov tudi sadaj o tej priložnosti mnogo podpornikov in dobrotnikov našel, posebno ker se tukej z malim, kar se mu podari, zamore mnogo koristiti in tolikim nesrečnikom pomagati, da se potrebnih znanost uče, ki bi scer popolnoma zapuščeni v strašni nevednosti in sirovosti, skorej kot neumna živina rastli. Ako Bog da tadaj,

*) Vsako leto se potem res v našem seminišču ti nauki predavajo, in mnogo bogoslovcov te predavanja obiskuje.

in se ta blagi namen g. vodjev srečno izpelja, se s to loterijo celi dolg 10,000 gid. letas splača.

V tem zavodu so sadaj razun rečenega vodja, ki je duhovnik, in zraven tega tudi prvi učitelj svojih rejencov in rejenk, še trije drugi, en učitelj, ki je tudi duhovnik, in dva pomagavca, neduhovna, ki vodju in učitelju pomagata otroke učiti, in zanje skerbeti. Vsako jutro imajo svojo mašo, potem pa šolo. V šoli se uče otroci *brati, pisati, in govoriti, računiti*, in več drugih stvari, posebno pa *svetega kerščanskega nauka*; kadar pridejo iz šole, imajo svoje ure, da se razveseljujejo, in imajo svoje ure, da se kakega rokodela ali kake umetnosti učé, tako da, kadar iz zavoda stopijo, zamorejo precej kot koristni udje države delovati in si sami svoj kruhek služiti.

Boj dveh fantičev s dvema volkoma.

Pri Bistrici, mestu na Ogerskem, je stanovala neka vdova, ktera je že dolgo časa na postelji bolna ležala. Njeno premoženje ni dopustilo, da bi si bila zamogla derv za zimo nakupiti.

Poslala je torej svoja sina v bližnji gojzd, da bi kaj derv prinesla. Mraz je bilo, in fantiča s sanmi v gojzd tečeta. Eden iz med njih je bil dvanajst in drugi osem let star. Prideta do neke cerkve, v kateri se je ravno sveta maša brala. Tukaj obstaneta, in mlajši reče: Andrejček, meni se vse pozdeva, da se bode nama danas kaka nesreča prigodila. Če ti je prav, pojva v cerkev. Starši odgovori: jaz sim koj pripravljen; tudi meni so se necej čudne reči senjale, pa sam že ne vem kaj, samo toliko se še spomnem, da sim bil ves okervavljen. Sani zunaj pustita, in gresta v cerkev. Poškropila sta se z žegnano vodo, na kolena padeta, ter prav serčno molita. Potem ko je bila sveta maša dokončana, sta se Bogu priporočila, in cerkev zapustila.

Zdaj se eden na sani vsede, in drugi vleče. Nagloma je naprej šlo, kmalo sta sani prevrnili, in zaporedama v sneg padala. Pa nič njima ni to storilo, prav blazega serca sta bila, in najšla sta tudi pod snegom dovelj derv.

Sama sta tukaj derva na sani spravljala, in v roke pihala, ker zmeraj bolj je taril hudi mraz.

Ravno sta se napravljala, da bi jo proti domu potegnila, ko naenkrat zagledata od daleč dva volka, ktera sta ravno proti njima letela. Groza je bilo fantičema, kaj jima je bilo zdaj početi? — Visokega drevesa ni bilo blizo, da bi bila mogla na njega splezati. Pa kaj bi jima tudi to pomagalo, volka bi bila tako dolgo pod drevesom čakala, da bi fantiča od mraza in lakote bi z drevesa čepnila, potem bi jih bila pa požerla. Hitro zakrije starši Janezika, tako je bilo mlajšemu ime, s sanmi, veliko derv na njega zverne in zaupije: moli, pa ne gani se! jaz sim serčen. Janezik pa joka in zdihuje pod sanmi rekoč: o ljubi Bog! kaj bi naša bolna mamica potlej počeli, če mi dva tukaj življenje zgubiva. O ljuba mamica! oh če bi ti zdaj vedila, kaka se tvojima otrokoma godi! —

Med tim, ko je mlajši pod sanmi zakrit tako zdihoval, je starejši s sekiro v rokah na prvega volka čakal, in ko na njega prileti, ga mahne za zatilnik, da se koj zverne. Zdaj pa skoči drugi volk na fantiča, in ga na tla verže. Fantič je s obema rokama volka za gobec nazaj tišal, da mu ni mogel nič storiti. Janeziku pa ni bilo dano pri pokoju obstati, skoči spod sani in zagrabí sekiro, in vseka volka na herbet. Naglo spusti volk Andrejčeka, in se na svojega drugega nasprotnika spravi. Res ga bi bil stergal, ko bi starejši ne bil nagloma sekire zgrabil, in volka dobro na glavo zadel.

Tako sta fantiča s božjo pomočjo dva huda sovražnika premagala. Lahko si vsak misli, kako sta se gledala, ko sta bila rešena. Hitro na kolena padeta, in nista mogla Boga za odrešenje zadosti hvaliti. Deneta volkove na sani in veselo domu tečeta. Kakor hitro so ljudje volkove zagledali, so fantiče vstavljali in jih spraševali. Ona sta celo prigodbo pripovedovala, in ljudje so jih s mnogoverstnimi rečmi obdarovali.

Poglejte otroci! kako koristno je moliti, ker človek ne ve ure in dneva, kdaj ga bo Bog z tega sveta poklical. Bodite taj pobožni, in radi molite!

Listonoša.

Pretečeno poletje ino jesen 1852 sva mi dva spodej podpisana izslužena hobista imela perložnost, popotvaje za svojim kruham, skorej v vsih farnih in podfarnih cerkvah „razun mestnih fara“ po Gorenskimi in Notranjim, ob nedeljah in zapovedanih praznikih per očitnih božjih službah biti; per tih perložnostih sva mi dva orglavce (Organisten) in pevce en malo pretehtala in presodila.

Med vsimi drugimi orglavci so nar bolj izurjeni prav dobri in nar boljši, kateri zaslužijo resnično in očitno pohvaljeni biti, na sledečih farah, namreč: v Št. Vidu nad Ljubljano, v Šmartnim pred Kranjam, v Loki per stari fari, v Cerklah, v Mengšu, v Teržiču, na Verhenki, v Cirknici in v Snožečah. Tudi pevci in pevke so po tih imenovanih farah nar boljši izurjeni v cerkvenim petju, tako da jih je veselje poslušati.

Po veliko družih farah pa, — sosebno v Kropi na Gorenskimi in v Premi na Notranjem, se Bogu vsmili, — sva slišala tako orglanje, da bi človek iz cerkve všel. Reveži taki farmani, ki jih morajo poslušati. —

Na Kranjskim blizo Kamnika 1. Svečana 1853.

Janez Hayda.

Vincenc Kamisky.

Drobtinčice.

* Na Dunaju je 365 učiteljev v ljudskih šolah. Njih plača snese na leto 128,990 gld. sr. Med timi ima 30 učiteljev 800 gld., 43 pa 600 gld. na leto. Med podučitelji ima jih 79 na leto 350 gld., 77 — 250 in 139 pa 200 gld.; pomočnikov je 32 in ti imajo na leto po 150 gld. —

* Slišati, da se je našemu iskrenemu domorodcu, g. *Matju Majar-u*, taka godila, da on — dušni pastir in po postavi šolski vodja — celo leto v šolo si smel, je nas strašno zbolelo. Človek bi se čudil, kako je to mogoče, ako bi sam ne vidil in ne čutil, kaj naši nasprotniki znajo. Tako se nam iz *Primorskega piše*.

Zastran večkrat omenjene pravde pri šoli v Gorjah se nam piše od častite roke: Dolgo in terdno sta si stala pri komisyonu g. Milonik in g. Majar nasproti. Iz globočine raneniga in kervavečiga serca g. Majar poslednič pravijo: „Naj že bo kakor hoče, šolska molitev bo vender po slovensko.“ Ta pohlevna beseda iz ust znaniga gorečiga rodoljuba šolskimu okrajnimu ogledu serce milo stori. Oni se vzdignejo in pravijo: Tako naj bo: Keršanski uk naj bo po slovensko vse uno pa po nemško. Ta prav od nebes vdihnena misel in beseda pade ko milo olje v grenke serca. Župan in fajmošter se eden druzemu bližata, stranki potihneta, ko veršeče jezero po viharju; dolga pravda je končana. Sedaj vsi protokol brez vpiranja podpišejo: „Keršanski nauk bo od danes po slovensko, vse uno pa po nemško, in od danes naprej stopi ta šola v red vsih cesarskih šol.“

Mi pristavimo: toda tudi pod cesarske postave. Kaj pa minist. ukaz 25. oktobra 1851 št. 5184/550 zastran materskega jezika zapove? —

Društvo sv. Mohora.

* „Božidar“ prav lepa povestica je že dotiskana; sedaj se „Kafolove pridige“ tiskajo. Tima dvema knjigama se bode tudi pridjal imenik gg. družbanov in družtveni račun leta 1852.

* Kako bi se dale narložej farne bukvarnice napraviti in kako bi jih moglo društvo sv. Mohora nar bolje podpirati? — Gospodi prevdarite in naznanite!

Dalej so pristopili p. n. gospodi: 681. Slanič Florj., fajm. na Rudi; 682. Šabot Juri, kapl. v Ligisti; 683. Ulaga Jan., kmet v Tovstem; 684. Juvan Bošt., fajm. v Dragučah; 685. Kušar Greg., kapl. v Terstu; 686. Karun Fr., kapl. v Ljubljani; 687. Ferlan Matevž, expos. pri Materi vasi.; 688. Hitij Jan., kapl. pri sv. Trojici; 689. Jenoh Mart., kapl. v Šmarji; 690. Zabrezovnik Juri, kapl. v Šmartnem; 691. Povše Mart., šestoš. v Ljublj.; 692. Belin Ant. fajm. v Sovri; 693. Meršol Matv., podravritel v Ljubl. semin.; 694. Kerč Jern., bogos. v Ljublj.; 695. Knavs Jan., bogosl. v Ljubl.; 696. Strah Januar, bogosl. v Ljubl.; 697. Kornat Mih., bogosl. v Ljubl.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Elnšpieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.